

Методичні підходи до оцінювання ефективності соціально-економічного розвитку сільських територій в умовах децентралізації

Мірошніченко Олександр Вікторович¹

Опубліковано	Секція	УДК
26.12.2022	Економіка	332.341:332.3(477)

DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.7759345>

Ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

Анотація. Сучасний стан розвитку сільських територій в Україні безпосередньо залежить від загальної політики держави та процесів децентралізації, що розпочалися з 2014 року. Децентралізація є тим процесом, який передбачає перерозподіл завдань та функцій так, що відповідальними та уповноваженими за них стають органи на більш низькому рівні. Підсумовуючи результати децентралізації в Україні можна стверджувати, що сільські території почали розвиватися більш інтенсивно. Однак, складні процеси децентралізації зазнають перешкод та недоліків. Створення об'єднаних територіальних громад (ОТГ) призвело до змін у територіальному устрої та розширило повноваження органів місцевого самоврядування щодо управління територією та розподілу фінансових та інших ресурсів. Визначено, що головним суб'єктом місцевого самоврядування є територіальна громада, яка повинна включати в себе розвиток культури, інфраструктури, підтримувати високий рівень надання соціальних послуг тощо. В статті було проаналізовано критерії та показники, які враховуються при оцінюванні ефективності розвитку сільських територій. Досліджено основні методичні підходи для визначення ефективності соціально-економічного розвитку сільських територій, до яких належать визначення ролі місцевої влади, оцінка рівня інвестицій та рівня зайнятості населення тощо. Охарактеризовано загальне значення поняття децентралізації, основні завдання цього процесу та результати впровадження. Зазначено, що правильне оцінювання ефективності розвитку сільських територій є важливим етапом формування стратегії розвитку цих територій та забезпечення сталого соціально-економічного розвитку країни в цілому. Важливим є визначення правильних напрямів подальшого розвитку сільських територій в умовах децентралізації.

Ключові слова: децентралізація, розвиток села, індикатори розвитку, регіональний розвиток, місцева влада.

Methodical approaches to assessing the effectiveness of socio-economic development of rural areas in conditions of decentralization

Annotation. The current state of development of rural areas in Ukraine directly depends on the general policy of the state and the processes of decentralization that began in 2014. Decentralization is the process that involves the redistribution of tasks and functions in

¹ аспірант кафедри економіки, Національний університет біоресурсів і природокористування України, 03041, Україна, м. Київ, вул. Героїв Оборони, 15, <https://orcid.org/0000-0002-7988-9847>

such a way that most of them move from central bodies to a lower level and become responsible and empowered bodies at a lower level. Summarizing the results of decentralization in Ukraine, it can be stated that rural areas began to develop more intensively and achieved significant results. However, the complex processes of decentralization suffer from obstacles and shortcomings. The creation of United Territorial Communities (UTCs) led to changes in the territorial system and expanded the powers of local self-government bodies to manage the territory and distribute financial and other resources. It was determined that the main subject of local self-government is the territorial community, which should include the level of provision of social services, development of culture, infrastructure, etc. The article analyzed the criteria and indicators that are taken into account when evaluating the effectiveness of the development of rural areas. The main methodological approaches for assessing the effectiveness of socio-economic development of rural areas, which include determining the role of local authorities, assessing the level of investments, the level of employment of the population, etc., have been studied. The general meaning of the concept of decentralization, the main tasks of this process and the results of implementation are characterized. It is noted that the correct assessment of the effectiveness of the development of rural areas is an important stage in the formation of a strategy for the development of these areas and ensuring the sustainable socio-economic development of the country as a whole. It is important to determine the correct directions for the further development of rural areas in conditions of decentralization.

Keywords: decentralization, rural development, development indicators, regional development, local government.

Вступ

Децентралізаційна реформа вважається однією з найуспішніших реформ в Україні та є важливим складником для забезпечення незалежності та ефективності місцевих органів влади. Децентралізація — це процес перерозподілу або переорганізації влади, який призводить до створення системи спільної відповідальності установ на всіх рівнях управління (центральному, регіональному, місцевому) відповідно до принципу субсидіарності. Цей процес сприяє підвищенню якості та ефективності системи управління та забезпечує можливість участі народу в прийнятті економічних, соціальних та політичних рішень. Це також забезпечує прозорість та оперативність втілення цих рішень у життя.

Процес децентралізації та його результати є темою досліджень багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених. Наприклад, Н. Дребот та І. Семенген дослідили особливості децентралізації та з'ясували її спрямованість задля створення економічно стабільного та збалансованого розвитку України. Паралельно з цим вони виявили основні невирішені проблеми, які створюють ризики для успішної реалізації процесу децентралізації, зокрема брак підтримки цієї реформи з боку населення, швидке збільшення об'єднаних територіальних громад без пропорційного збільшення обсягу субвенції на розвиток інфраструктури, нерегульований розподіл повноважень між органами місцевого самоврядування тощо [4].

Л. Дрогомирецька детально дослідила поняття «місцеве самоврядування» та визначила, що головним його об'єктом є територіальна громада. Також вона зазначила, що для управління розвитком сільських територій потрібно поставити низку завдань, серед яких: регулювання земельних відносин на засадах демократії, розширення повноважень сільського населення, надання самостійності для забезпечення їхніх потреб та інтересів [5].

Мета статті — аналіз методичних підходів до оцінювання ефективності соціально-економічного розвитку сільських територій в контексті децентралізації, визначення шляхів оптимізації розвитку цих територій.

Результати

Процес децентралізації був розпочатий в Україні у 2014 році з прийняття Концепції реформування місцевого самоврядування та територіального устрою, а також інших законів. Основним результатом цього процесу вважається формування дієвого та спроможного інституту місцевого самоврядування, тобто об'єднаних територіальних громад (ОТГ) [4, с. 25]. Децентралізація в Україні відбувається з метою підвищення ефективності управління, забезпечення більшої автономії територіальних громад та зменшення бюрократичних перешкод в розвитку регіонів.

Територіальні громади — це спільноти громадян, які усвідомлюють свої права та інтереси, демонструють здатність конструктивно вирішувати питання власного розвитку, регулювати конфлікти, вони здатні керувати економікою, соціальною й культурною сферами життєдіяльності своєї громади та реалізовувати власну стратегію розвитку [7, с. 8].

Головною метою стратегії децентралізації є створення комфортного та безпечного житлового середовища для жителів України. Цього можна досягти шляхом ефективної системи управління на всіх рівнях (сільська/міська громада – район – область), передачі максимально можливої кількості повноважень на рівень, який є найближчим до громадянина, тобто громаду [5, с. 149]. Крім того, важливо створювати умови для динамічного розвитку регіонів та забезпечення якісних та доступних державних послуг для громадян. Основні завдання процесу децентралізації розглянуто на рисунку 1.

Рис.1. Основні завдання процесу децентралізації

Джерело: власне розроблення автора

Розвиток сільських територій в умовах децентралізації безпосередньо залежить від загальнодержавної політики України. Села є важливим елементом соціально-

економічного розвитку країни, оскільки більшість населення проживає в сільській місцевості.

Соціально-економічний розвиток сільських територій є важливим елементом соціальної та регіональної державної політики, який повинен бути забезпечений належним державним регулюванням та фінансуванням. Динаміка розвитку сільських територій повністю залежить від наявних сприятливих умов. Тому в першу чергу варто звернути увагу на основні причини, що можуть стагнувати розвиток, до яких відносяться [1, с. 17]:

- брак робочих місць в селах;
- брак забезпечення безоплатним житлом громадян;
- низький рівень доходів населення;
- брак необхідної інфраструктури;
- брак необхідного досвіду та знань нових органів місцевого самоврядування.

Важливим інструментом для визначення проблем та перспектив розвитку сільських територій, а також для розроблення та впровадження ефективних стратегій розвитку цих територій є методичні підходи оцінки ефективності розвитку сільських територій (табл. 1). Такі підходи можуть складатися з різноманітних методик та інструментів, наприклад, статистичного аналізу, аналізу соціально-економічних показників, порівняння із схожими територіями, індекси розвитку, опитування та інші [2, с. 10].

Таблиця 1

Основні методичні підходи до оцінювання ефективності соціально-економічного розвитку сільських територій

Підхід	Характеристика
Аналіз індикаторів соціально-економічного розвитку	Включає оцінювання таких показників, як населення, промисловість, сільське господарство, транспортна інфраструктура, освіта, охорона здоров'я.
Визначення ролі місцевої влади в розвитку сільських територій	Оцінка ролі місцевої влади може включати аналіз її функцій, повноважень, бюджету та інших аспектів.
Оцінка рівня інвестицій	Може включати аналіз обсягів інвестицій, їхній розподіл між галузями, оцінювання ефективності проектів тощо.
Вивчення питань розвитку інфраструктури	Включає оцінювання якості доріг, водопостачання, зв'язку, енергопостачання, телекомунікацій.
Оцінка рівня зайнятості	Оцінка рівня зайнятості в різних галузях, структури робочої сили, кількості безробітних.

Джерело: власне розроблення автора

Важливим джерелом соціально-економічного розвитку сільських територій може стати утворення певних підприємств з урахуванням конкретних потреб і особливостей цих територій. Важливим елементом цього напряму розвитку сільських територій є правильне формування статуту підприємства [3, с. 82]. Це питання потребує вдосконалення, оскільки типові статuti сучасного світу не відповідають його реаліям, що спричиняє негативні економічні наслідки. Для успішного розвитку підприємства на території сільської місцевості в умовах децентралізації важливим є розуміння того, що статут є результатом волевиявлення засновника. Статут підприємства встановлює

обмеження та обов'язки інших учасників щодо юридичної особи, їхніх прав та обов'язків один перед одним. Затвердження саме такої форми статуту є актуальним питанням сьогодення в Україні [12, с. 25].

Для успішного розвитку сіл, селищ та малих міст є необхідним забезпечення їх доступності та розвитку інженерно-транспортної мережі. Ключовим чинником для розвитку сільських територій є підвищення рівня розвитку сільського господарства, тваринництва, екології та туризму [8, с. 74]. Цей розвиток має бути комплексним та охоплювати всі сфери, які можуть приносити дохід на сільській території. Отримані кошти можуть бути використані для вирішення інфраструктурних проблем села, забезпечення зайнятості місцевого населення та інших проблем, які уповільнюють розвиток сільської території.

Важливим елементом управління економікою для соціально-економічного розвитку сільських територій в умовах децентралізації є побудова ефективної системи бухгалтерського обліку. Децентралізація передбачає передачу частини влади та фінансових ресурсів з центрального рівня до місцевих органів влади, що забезпечує більш ефективне використання ресурсів на місцевому рівні [6, с. 15].

В таких умовах місцеві органи влади мають здійснювати ефективне фінансове управління, а система бухгалтерського обліку стає необхідним інструментом управління фінансовими ресурсами. Ефективна система бухгалтерського обліку дає змогу отримувати точну та своєчасну інформацію про стан фінансових ресурсів, визначати їхнє раціональне використання та контролювати витрати. Створення такої системи можливе завдяки таким чинникам:

- цифровізація;
- узгодження цілей сталого розвитку з діяльністю бухгалтерів;
- функціонування системи бухгалтерського обліку під час кризи;
- концепція економічної стійкості [10, с. 19].

Використання новітніх цифрових технологій у всіх сферах економіки передбачає SMART-економіка. У сільських територіях, де є недостатня інфраструктура та обмежений доступ до новітніх технологій, розвиток SMART-економіки може допомогти вирішити ці проблеми [9, с. 188].

Розвиток SMART-економіки також може забезпечити доступ до нових ринків збуту та підвищити конкурентоспроможність сільського господарства. SMART-технології можуть допомогти залучити інвестиції в сільське господарство, оскільки вони відкривають нові можливості для виробництва та підвищення якості продукції. Проте, цей напрям розвитку ще потребує інвестицій в розроблення технологічних рішень, високошвидкісних мереж зв'язку, захисту від кібератак і збереження важливої інформації, оскільки у контексті постсоціалістичних країн, таких як Україна, Молдова, Румунія та інші, є певні проблеми та виклики, що стосуються розвитку саме SMART-економіки [11, с. 10].

Висновки

Створення робочих місць, покращення інфраструктури та поліпшення умов життя мешканців сільських територій є стратегічними цілями децентралізації, що передбачає інтенсивний, комплексний та системний підхід, який ґрунтується на партнерстві між громадами, бізнесом та місцевими органами влади.

З'ясовано, що для успішного розвитку сільських територій необхідно використовувати комплексний підхід, який охоплює не лише економічні, але й соціальні та екологічні аспекти.

Для визначення проблем та перспектив розвитку сільських територій, а також для розроблення та впровадження ефективних стратегій розвитку цих територій

потрібно використовувати деякі методичні підходи, зокрема визначення ролі місцевої влади в розвитку сільських територій, оцінка рівня інвестицій та рівня зайнятості населення тощо.

Можливі напрями подальших досліджень полягають у вивченні впливу різних чинників, таких як природні умови, економічний розвиток, культурні особливості на ефективність соціально-економічного розвитку сільських територій в контексті децентралізації. Також можна розглядати різні методичні підходи до оцінювання соціально-економічного розвитку сільських територій та порівнювати їхню ефективність.

Список використаних джерел

1. Антонюк Н., Перхач О. Сучасні підходи до антикризового управління сільськими територіями в умовах децентралізації. Науковий вісник Одеського національного економічного університету. 2020. С. 13–30.
2. Віремейчик А., Рубан О. Управління розвитком територій в умовах децентралізації. *Економічний аналіз*. 2021. Том 31. № 1. С. 7–16.
3. Гуменюк А.В., Школенко О.Б. Проблеми розвитку сільських територій в умовах децентралізації. *Становлення механізму публічного управління розвитком сільських територій як пріоритет державної політики децентралізації*. 2018. С. 81–83.
4. Дребот Н.П., Семенген І.Б. Реформа децентралізації в Україні: поточний стан та перспективи розвитку. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2019. № 29(4). С. 24–27.
5. Дрогомирецька Л.Ф. Децентралізація як чинник розвитку сільських територіальних громад. *Економічний простір*. 2019. № 141. С. 147–157.
6. Мельничук А.Л. Проблема безробіття у сільській місцевості: вплив реформи децентралізації. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2021. № 14. С. 13–18.
7. Рябоконт В.П. Децентралізація – шлях до розвитку сільських територій в Україні. *Економіка АПК*. 2020. № 1. С. 6–17.
8. Томашук І.В., Томашук І.О. Управління розвитком сільських територій в умовах децентралізації. *Молодий вчений модерну – фундамент розвитку освіти, науки та бізнесу в Україні*. 2022. С. 72–76.
9. Худолей В. Вплив агрохолдинрів на розвиток села в умовах децентралізації економіки. *Modeling the development of the economics systems*. 2022. No. 3. С. 187–197.
10. Buriak I., Petchenko M. Analysis of the dilemmas of building an accounting system for the needs of future economic management. *Futurity Economics&Law*. 2021. No. 1(1). P. 17–23.
11. Ostropolska Y. Problems and prospects of development of SMART economy in the Post-Socialist States (challenges of the future). *Futurity Economics&Law*. 2021. No. 1(3). P. 4–16.
12. Svitlak I., Huts N. The legal charter of the company of the future: the order of creation. *Futurity Economics&Law*. 2022. No. 2(1). P. 22–27.